

Even uw aandacht...

*Deze 'smaakmaker' laat u toe kennis te maken met dit werk.
Dit tekstfragment mag niet gebruikt worden voor opvoering. Het
mag niet worden gedownload, afgedrukt of verder verspreid.
Indien deze smaakmaker u bevalt, raden we u aan het volledige
toneelstuk te ontlenen en te lezen voor u tot de aankoop van
boekjes voor opvoering beslist.*

Veel leesplezier!

MARIEKEN VAN NIEUMEGEN

Middeleeuw mirakelspel

bewerkt door

1880

Arlette Wellens

Toneelfonds J. Janssens – Antwerpen

1999

Nr. 2603

OPVOERINGSRECHT

Het opvoeringsrecht wordt verkregen na aankoop van tenminste VIJFTIEN tekstboekjes bij de uitgever en na betaling van de verschuldigde opvoeringsrechten aan:

Toneelfonds J. Janssens B.V.B.A.
Te Boelaerlei 107
2140 Borgerhout Antwerpen
rechten@toneelfonds.be

Bij aankoop van het verplicht aantal boekjes krijgt men van de uitgever een formulier 'Aanvraag tot opvoering'. Op dit formulier moet men plaats en datum(s) van opvoering invullen. Het moet minstens vier weken voor de opvoering(en) aan Toneelfonds J. Janssens worden bezorgd of digitaal worden ingediend via www.toneelfonds.be -> opvoering.

Enige tijd voor de opvoeringen ontvangt men dan van Toneelfonds J. Janssens de factuur voor te betalen auteurs- en/of vertaalrechten.

Iedereen die een 'Aanvraag tot opvoering' indient wordt verondersteld de 'algemene voorwaarden aanvraag opvoering' (zoals ze vermeld staan op onze website) te kennen en te aanvaarden.

(Indien u geen toegang tot internet hebt, gelieve ons dit te melden. Dan sturen wij u graag per post een exemplaar van deze algemene voorwaarden.)

Men is volgens de Auteurswet strafbaar als men gebruik maakt van gekregen, gehuurde, geleende of gekopieerde boekjes.

Wanneer men niet voldoet aan de hier opgesomde voorwaarden, worden de geldende opvoeringsrechten met 100% verhoogd.

Voor Nederland wende men zich tot:

I.B.V.A "Holland"
Postbus 363
1800 AJ Alkmaar.
info@ibva.nl

TARIEFCODE 1

BELANGRIJKE OPMERKING!

Alle rechten voorbehouden. Iedereen die toestemming verkreeg het stuk MARIEKEN VAN NIEUMEGEN op te voeren moet de naam van auteur Arlette Wellens vermelden in alle publicaties die n.a.v. de voorstellingen verschijnen.
De auteursnaam moet onmiddellijk onder de titel vermeld worden, in een lettertype minstens half zo groot als dat van de titel, maar minstens twee keer zo groot als dat waarin de naam van de vertaler, regisseur en spelers wordt vermeld.

Wettelijk depot D/1999/0220/030
ISBN 978-90-385-0632-6

© 1999 Toneelfonds J. Janssens/Arlette Wellens
www.toneelfonds.be

Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Toneelfonds J. Janssens – Te Boelaerlei 107 – 2140 Bght Antwerpen
Tel 03 366 44 00 . Fax 03 366 45 01 . info@toneelfonds.be

PERSONAGES

(onbeperkte bezetting)

Klara, boerenmeisje
Griet, kruidenvrouwtje
Hadewijch, jonkvrouwe
(Deze drie meisjes zijn vertelsters.)

Marieken, lief en onschuldig meisje
Heer Gijsbrecht, de oom (priester) van Marieken
Anna, tante van Marieken
Moenen, de duivel, een knappe gast

Een waard of waardin
5 klanten in de herberg (1,2,3,4,5)
Een burger of burgeres
3 acteurs/actrices die in het wagenspel resp. God, O.L.Vrouw en Masscheroen spelen
Een engel
De Paus van Rome.

Lakeien, marktkramers, bedelaars, spelende kinderen, allerlei figuranten die de schilderijen van Brueghel uitbeelden.

Het aantal gesproken rollen kan verminderd worden door de 5 gezellen te herleiden tot 2, deze gezellen kunnen ook acteren in het Wagenspel van Masscheroen.

De verschillende locaties worden aangegeven door grote diaprojecties van Brueghels schilderijen; de muziek die de scènwisselingen begeleid: Gregoriaans, Carmina Burana, Middelnederlandse liederen...

1. Projectie: Kinderspelen

(Een projectie van de Kinderspelen van Brueghel als achtergrond/spelende kinderen als figuranten. Marieken speelt met de pop. Muziek.)

HADEWIJCH : Dit is de waarachtige ende zeer wonderlijke historie van Marieken van Nieuwegein die meer dan zeven jaren met den duivel woonde ende verkeerde.

PROLOOG

GRIET : Dit gebeurde in de tijd toen Hertog Arend van Gelderen in Grave gevangen gezet werd door zijn eigen zoon en diens medeplichtigen.

KLARA : 1468.

GRIET : Toen woonde er op drie mijl van Nijmegen een vroom priester.

KLARA : Hij heette Heer Gijsbrecht en in zijn huis woonde een knap jong meisje.

GRIET : Het meisje heette Marieken en ze was de dochter van Heer Gijsbrechts overleden zuster.

KLARA : Marieken deed het huishouden voor haar oom en ze deed haar taak eerlijk en ijverig.

HADEWIJCH : Waarom stuurde Heer Gijsbrecht zijn nicht Marieken dan naar Nijmegen?

GRIET : Op een goede dag wilde heer Gijsbrecht zijn nicht Marieken naar de stad Nijmegen sturen om daar alles te kopen wat ze nodig hadden, en hij zei tegen haar:

OOM GIJSBRECHT : Marieken!

MARIEKEN : Ja, wat is er, oom?

OOM GIJSBRECHT : Luister, kind, ge zult naar Nijmegen moeten vertrekken om proviand voor ons te halen. We hebben kaarsen nodig, lampolie, azijn, zout en ajuin.

MARIEKEN : En lucifers!

OOM GIJSBRECHT : En lucifers. Hier zijn acht stuivers, koop er mee wat we nodig

hebben. Het is nu juist marktdag in Nijmegen, ge zult er dus alles vinden wat ge wilt.

MARIEKEN : Oom, ge weet dat ge me kunt vertrouwen.

OOM GIJSBRECHT : Om vanavond terug thuis te zijn zal 't wel te laat worden want de dagen zijn nu zeer kort en van hier naar Nijmegen is het twee grote mijlen en 't is nu al tien uren, of nog later. Luister, kind, als ge daar zo lang blijft dat ge denkt niet thuis te geraken voor het donker wordt, dan moogt ge daar gerust blijven overnachten. Ik zal er des te geruster in zijn. Ge kunt bij uw tante Anna gaan slapen. Mijn zuster zal u zeker onderbrengen voor een nacht. Ik heb liever dat ge daar blijft dan dat ge alleen langs hagen en heggen in 't donker naar huis komt, want er lopen veel boeven rond en gij zijt een knap en vrolijk meisje. Ge zoudt vlug aangesproken worden door één of andere kerel.

MARIEKEN : Maak u maar niet ongerust, ik zal doen wat ge zegt.

OOM GIJSBRECHT : Groet mijn zuster van mij en goede reis! Koop alles wat we nodig hebben, maar wees zuinig!

MARIEKEN : Ik zal zuinig zijn. Adieu!

OOM GIJSBRECHT : Adieu, Marieken. Gods genade moge bestendig bij u zijn.

Here God, waarom voel ik me zo droevig? Is het omdat het land in tweedracht leeft? Of is het omdat mijn nichtje weg is? Wacht! Waarom ben ik zo zwaarmoedig? Dat is een vreemde zaak. Het meisje is nog maar net vertrokken of het onbehagen overvalt me. Ik ben bang dat haar iets zal overkomen. Ik wou dat ik ze thuis gehouden had. Het is dwaas om jonge meisjes of vrouwen alleen door het land te sturen want er lopen nogal wat boeven rond in deze wereld.

2. Strijd tussen Karnaval en Vasten.

*(Projectie van het schilderij op de achtergrond, op de voorgrond beelden figuranten een straatscène uit: bedelaars, kletsende vrouwen, visverkopers... Mu-
ziek.)*

(Tante Anna is de straat aan 't vegen, ze krijgt ruzie met Klara en Hadewijch.)

GRIET : Hoe Marieken zeer schandelijk toegesproken werd door haar tante. Aldus heeft Marieken afscheid genomen van haar oom Gijsbrecht en is ze naar Nijmegen gegaan. Daar kocht ze wat zij en haar oom nodig konden hebben. En op dezelfde dag dat Marieken in Nijmegen aankwam, had haar tante een afgrijselijke ruzie met enkele vrouwen. Het ging om Hertog Adolf die zijn vader had doen opsluiten. Tante Anna scheen wel gek, ze leek meer op een helse duivelin dan op een christenmens. Ze had de kant van de jonge hertog gekozen en toen ze hoorde dat de vader uit de gevangenis bevrijd was door toedoen van de slotvoogd van Grave, toen pleegde ze zelfmoord. Maar daar zult ge straks meer over horen. Marieken nu, die merkte dat het bijna avond was toen ze alle boodschappen gedaan had, zei bij zichzelf:

MARIEKEN : Nu heb ik alles wat ik moest hebben. Ik heb het laten meten en afwegen zoals ik het wou, ik heb het gekocht en betaald. Maar ik ben bang dat ik te lang gedraald heb, het wordt al donker... Daar zie ik een zonnewijzer. Hoe laat zou het zijn? Het is al tussen vier en vijf. Nu moet ik vanavond in de stad blijven. Het is nog maar één uur licht en ik moet minstens drie uren gaan tot thuis. Nee, ik blijf beter hier. Mijn tante Anna woont hier in de buurt, ik zal haar vragen of ze me een bed opdekt voor vannacht en morgenvroeg als ik ontwaak, ga ik meteen naar huis. Ik zie mijn tante voor haar deur staan. Ik zal haar groeten zoals het hoort. Tante, Christus wil al uw leed verzoeten en allen die ge liefhebt behoeden.

TANTE ANNA : Dedju, dedju! Welkom, duivel, hoe gaat het in de hel? Wel, jonkvrouwe, wat hebt gij hier verloren?

MARIEKEN : Mijn oom heeft me vanmiddag naar hier gestuurd om kaarsen, mosterd, azijn, vruchtensap en alles wat we nog nodig hadden in huis. En eer ik alles gevonden had, is het zo laat geworden. Zou ik vannacht bij u kunnen blijven? Ik zou nog wel naar huis kunnen gaan maar 's nachts wordt er al eens een meisje gevolgd, opgewacht, onteerd en verkracht, en daarvoor ben ik bang.

TANTE ANNA : Ocharme, lief kieksken! Zijt ge nu ineens bezorgd om uw eer?

Verdomme, lieve nicht, gij weet toch al lang van waar de kindjes komen. Stel u niet zo preuts aan. Ik ben er zeker van dat ge de hele namiddag niet alleen met boodschappen bezig geweest zijt.

MARIEKEN : Toch wel, tante.

TANTE ANNA : Ja ja, ergens heimelijk zitten drinken! Dedju, meisje, op de buiten kunnen Klaaske en Gilleke de meisjes maar al te gemakkelijk in 't koren leiden. En als ze 's avonds gaan spelen - samen - hoe wordt Lieske dan door Jan onthaald? Verdomme, nicht, ge hebt het zelf al wel gedaan want bij u in 't dorp woont er meer dan één frisse jongen.

MARIEKEN : Waarom zegt ge dat, tante?

TANTE ANNA : Eh, dobbel velleken, schijnheilig treezeke! Al past het niet dat ik het vertel: gij hebt al meer dan eens in stilte bruiloft gevierd. Eh? Op en neer, en af en aan. 't Is al maagd tot de buik oprijst.

MARIEKEN : Maar tante, wat denkt ge toch van mij? Ik heb nooit zoiets...

TANTE ANNA : Ik heb met mensen gesproken die u 't laatst zagen met uw eigen oom, zo schaamteloos dat ik het niet kan zeggen. Gij onteert de hele familie. Schande over u, gij onzalig schepsel! Ik kan u niet meer voor mijn ogen zien.

MARIEKEN : Heergod, ik word hier behandeld als een... Wat wordt mij hier allemaal naar het hoofd geslingerd! Die venijnige verwijten, die gemene woorden. Ik verdien dit niet. Tante, zeg me nu of ge mij een bed wilt dekken, alleen voor deze nacht.

TANTE ANNA : Ik zou u veel liever in de Maas gooien, zo diep als mijn huis hoog is. Dan kunt ge nog als aas dienen voor de vissen. Vertrek! Verdwijn, of het zal u verdrieten! Dedju, ik ben zo kwaad dat ik...

MARIEKEN : Tante, ge hebt groot ongelijk.

TANTE ANNA : Wacht, vervloekte teef! Moet ik uw haren eens goed dooreenwoelen? Ja, ze begint me gek te maken. Ik ben zo kwaad dat ik de duivel op een kussen zou kunnen vastbinden. Ik weet niet of ik op mijn hoofd of op mijn voeten sta. Iedereen die me vandaag tegenkomt, zal ik antwoorden zoals de duivel zijn moer antwoordt.

MARIEKEN : (*gaat weg*) Nu staat me iets te wachten! Wat moet ik nu doen? (*muziek*)

3. Projectie: De sombere dag.

(Februari.)

MARIEKEN : Ik weet niet waar naartoe. Dan zal ik maar de stad uitgaan, en ik probeer geen schrik te hebben voor rovers en boeven. Ergens onder de bomen kan ik slapen. Ik ben van niemand bang, al kwam de duivel zelf naar me toe. Voor niets heb ik schrik. Ik ga hier onder deze haag zitten en ik geef me over aan God, of aan alle helse vijanden.

HADEWIJCH : Hoe Marieken van haar tante afscheid nam en uit Nijmegen wegging.

KLARA : Zo is het meisje Marieken uit Nijmegen vertrokken, wenend en mistroostig.

HADEWIJCH : De avond was donker. Ze liep zo lang tot ze bij een grote, dikke haag kwam en daar ging ze zitten wenen en schreien en ze zei bij zichzelf:

MARIEKEN : Nu kan ik alleen nog zuchten en klagen en mezelf vervloeken. Dat is nu mijn enige troost. Dat heb ik aan mijn tante te danken, aan haar schandelijke verwijten. Mag ik dan niet kwaad worden als men mij zo zonder oorzaak beschuldigt? Ik voel het, ik word zo nijdig dat ik... Help! Nee, nee. Wil ik mij echt verhangen? Nee toe, ik kan me toch bedwingen. Maar wie zou zo'n woorden van zijn tante verdragen? Niemand! Niemand! Ik ook niet. Help! Help me! Help me toch! Wie mij ook hoort, help me. (*Moenen verschijnt, maar zij ziet hem niet.*) God of de duivel, het is mij allemaal hetzelfde, als iemand mij maar helpt.

KLARA : De vijand die altijd zijn strikken en netten spant, hoorde dit en zei bij zichzelf:

MOENEN : Door die woorden is haar ziele van mij. Ik heb mezelf als een mens opgemaakt, met Gods toestemming natuurlijk. Volmaakt. Wel ja, bijna volmaakt want van mijn ogen is er één - helaas - helemaal uitgezwoven. Wij geesten hebben altijd wel iets wat fout zit of ontbreekt. Altijd hebben wij een gebrekkje aan het hoofd, aan handen of voeten. Nu ga ik mijn stem wat oefenen want ik wil zoetgevooid en fatsoenlijk klinken zodat ik mijn liefje niet afschrik. In 't begin moet men de vrouwen altijd zoetjes aanspreken. Schoon kind, wat is er? Heeft

iemand u iets misdaan? Ik zal u wreken als een echte ridder. Gij lijkt zo lief en daarom kom ik u troosten.

MARIEKEN : (*geschrokken*) Help! Wat overkomt me? Is daar iemand?

MOENEN : Schoon kind, wees niet bang, ik zal u geen kwaad doen. Ik beloof u dat ik van u de knapste vrouw ter wereld zal maken als ge met mij meegaat.

MARIEKEN : Vriend, ik zit hier al een tijd zo beroerd en geslagen door die schimpige woorden. Ik heb het echt niet verdiend om een hoer genoemd te worden, of een slet. Daarom zei ik dat het mij om 't even was, ik zou me net zo graag aan de duivel overgeven dan aan God.

MOENEN : (*terzijde*) Bij Lucifer, het valt nog beter mee dan ik verwachtte. Ze is zo ondersteboven en wanhopig dat ik niet kan missen. Schoon kind, ik vraag u nog eens of ge met mij zoudt willen...

MARIEKEN : Wie zijt gij?

MOENEN : Een meester der kunsten, alles wat ik doe is een grandioos succes.

MARIEKEN : Het is mij gelijk met wie ik ga, de slechtste of de beste.

MOENEN : Als ge mij uw liefde wilt schenken, zal ik u alles leren: de zeven vrije kunsten, de rhetorica, de muziek, de logica, de grammatica en de geometrie, arithmetica en alchemie. Ze zijn allemaal de moeite waard. Er was op deze aarde nog nooit een vrouw zo geleerd als ik u zal maken.

MARIEKEN : Gij moet wel erg geleerd zijn. Wie zijt ge?

MOENEN : Waarom wilt ge dat weten? Wilt ge het echt weten? Zeker? Wel, ik ben niet de beste van mijn familie. Wat er ook van zij, u wil ik alleen maar vriendschap geven.

MARIEKEN : Hoe heet ge dan?

MOENEN : Moenen Metéénoog, ik ben goed gezelschap.

MARIEKEN : Gij zijt de duivel!

MOENEN : Wie ik ook ben, ik zie u graag.

MARIEKEN : Ik heb geen schrik van u. Ik zou zelfs niet bang zijn als Lucifer zelf uit de hel kwam. Ik ben van niets bang.

MOENEN : Ja, ja, schoon kind. En nu, kort en goed: wilt ge mij volgen en alles doen wat ik u aanraad? Ik heb het al gezegd, alles wat ge kunt bedenken zal ik u leren. Ge

zult geld, juwelen en goed hebben zoveel als ge wilt.

MARIEKEN : Gij kunt mooi praten, maar het is beloofd, eh! Eerst leert ge mij de zeven vrije kunsten en dan kunnen we... kunt gij... Zult ge me echt alles leren?

MOENEN : Natuurlijk. Alles.

MARIEKEN : De zwarte kunst, dat zou ik graag leren. (*Moenen schrikt, krimpt ineen, kronkelt alsof hij pijn heeft.*) Mijn oom weet er veel vanaf, hij heeft er een boek over dat hem nog nooit in de steek gelaten heeft. Hij kan zelfs de duivel door het oog van een naald doen kruipen. Die kunst moet ge mij ook leren.

MOENEN : Schoonheid, al wat ik kan zal ik u leren, maar necromantie is een kunst die ik niet ken. Het is heel moeilijk. Als ge er aan begint en er ontbreekt één woord, één letter, schone rode mond, en ge kunt de geest die ge oproept niet direct bevelen, dan wringt hij u de nek om, mijn zoete bloem.

MARIEKEN : Is dat echt waar? Dan laat maar, dat is te gevaarlijk.

MOENEN : (*terzijde*) Ha, ha! Dat heb ik haar uit het hoofd gepraat. Stel u voor, zij de zwarte kunst leren! Als zij necromantie kende, zou ze de hele hel aan haar wil onderwerpen, ze zou mij kunnen dwingen te doen wat haar past of ze zou me ergens vastleggen als een hond. Wat denkt ze wel! (*tegen Marieken*) Luister, allerliefste, ik zal u nog veel meer leren om u de zwarte kunst te doen vergeten.

MARIEKEN : Wat dan?

MOENEN : Wel, alle talen van de wereld. Iemand die veel talen kent, wordt bewonderd. En dan de zeven vrije kunsten daarbij, mijn lief, zo zult ge geleerder zijn dan de geleerdste man.

MARIEKEN : Dat klinkt niet slecht.

MOENEN : Maar iets zou ik u nog willen vragen, mijn zoeteken.

MARIEKEN : Wat dan?

MOENEN : Dat ge uw naam zoudt veranderen. Marieken, dat is voor mij een onaangenaam woord. Een zekere Maria heeft mij en mijn familie zoveel kwaad berokkend dat we die naam niet meer willen horen. Noem uzelf Lijnke, Greet of Lies.

MARIEKEN : Dat begrijp ik niet goed; mijn naam is toch de mooiste, de zoetste van allemaal. Hoe kunt ge die naam haten, iedereen vindt hem mooi. Neen, ik wil

geen andere naam.

MOENEN : (*terzijde*) Oeieoeoeioei! Nu is al mijn werk voor niets geweest. (*tegen Marieken*) Luister, liefste, dan moeten we afscheid nemen van elkaar. Maar als ge toch bij mij wilt blijven, dan moet ge iets beloven.

MARIEKEN : Wat moet ik beloven?

MOENEN : Dat ge nooit meer een kruisteken zult maken. Wat er u ook overkomt, wat er ook gebeurt, nooit meer.

MARIEKEN : Ja goed, dat vind ik niet erg. Maar mijn naam verander ik niet, want Maria is mijn hoop en troost. Als er iets is dat me pijn doet of hindert, dan vraag ik haar om mij te helpen. Elke dag bid ik tot haar, dat heb ik als klein kind geleerd. Al ben ik op het slechte pad, dat zal ik altijd blijven doen.

MOENEN : Als ge zo gebeten zijt om die naam te houden, stel ik een compromis voor. Ge houdt de eerste letter: M. Dus nu heet gij Emmeken. Er zij hier toch meisjes en vrouwen genoeg die Emmeken heten.

MARIEKEN : Goed, Moenen. Als het niet anders kan, dan ben ik content met de eerste letter. Emmeken zal ik heten, overal. Maar ik doe het niet graag.

MOENEN : Wees maar gerust. Zeg, en als het niet naar uw wensen gaat dan kunt ge me binnen het jaar terechtwijzen. En nu: op naar 's Hertogenbosch! En vandaar trekken we naar Antwerpen. En eer we daar aankomen is het wonder begonnen: gij zult alle talen spreken die ge wilt en ge zult de zeven vrije kunsten kennen. Ge zult alle dagen wijn drinken en iedereen zal met stomheid geslagen zijn als ze zien wat gij allemaal kunt doen, tenminste als ge mijn vriendschap houdt. (*terzijde*) Maar op 't einde zal ik uw zieltje hebben.

(*Muziek*)